

המאוחרת יותר, אם כי לא תמיד בקפדנות מוחלטת. הדוגמה שהובאה כאן היא גם סימטרית לחלוטין. כלומר כל מרכיביה תואמים בהיקפם ואין ביניהם הבדל משום בחינה שהיא. בנקודה זו ייקבע נוהג אחר בסוג, כפי שנראה להלן.

היקף נרחב ועיבוד פיוטי מפותח יותר ניתנו למערכת יוצר לתשעה באב, המועתקת בכ"י לנינגרד, אוסף אנטונין 112: 17

[ב]

יוצר תשעה באב

אִיכָה / בְּמַחְשָׁכִים הוֹשְׁבָתָה לְמַחְכֵי אוֹר
נָא אוֹר שׁוֹאֵף זָרַח לָהּ בְּמַרְפֵּא בְּכִנְפֶיהָ

ככ>תוב> זורחה לכם יראי שמי >שמש צדקה ומרפא בכנפיה> (מל' ג: כ)

ב>רוך< יוצר >המאורות<

כָּכָה תִּכְבֶּה / מְרוֹב תִּכְ>לואות
נָא בְּאֶהְבָה תֹאמַר לָהּ וּמִמְכוּתֶיהָ תִּרְפְּאֶיהָ

ככ>כתוב> כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך נאם יי

כי נידחה קראו לך ציון היא דורש אין לה (יר' ל: יז)

ב>רוך הבוחר בעמו ישראל<

זולתך

5

גָּלְתָה יְהוּדָה / מְרוֹב עֲבוּדָה

נָא גְדוֹר פִּירְצָהּ כִּי גָדַל כְּאִיכָה

דָּרְכֵי צִיּוֹן / שָׁכְתוּ מְעוֹכֵר

נָא דְרוֹשׁ דְּגִילָה כְּפַעְמֵי רְגִילָה

ביאור:

1 במחשכים הושבתה: על פי אי' ג: 1. במחשכים הושיבני כמתי עולם. למחכי אור: כינוי לישראל. 2 אור שואף וכו': אור שמש הזרח לה. הלשון על פי קה' א: ה: זורח השמש ובא השמש ואל מקומו שואף זורח הוא שם. במרפא בכנפיה: בשמש של רפואה; על פי הפסוק שבסמוך (מל' ג: כ). 3 ת>ח>לואות: ככה"י: תלואות. ואולי צ"ל: תלואות. 4 תאמר לה: דברי ניהומים. 8 דגילה וכו': נראה שצ"ל: דגולה, כלומר את ישראל. המפוארת (דגולה) בפעמי רגליה, כלומר בקיום מצוות העלייה לרגל. ורגילה: במקום

סמוך לראשה ומביאה בזה אחר זה לעתים עשרות פיוטים שונים, שאינם סומכים על שום תחנת קבע.

17 צילום ממנו שמור במכון שוקן למדעי היהדות בירושלים.

- 10 נא   **היו צָרִיךְ / כְּרוּדָפִים עַל יָם**
הַצְמִיחַ יְשׁוּעָה כְּגֵאוֹלֶת יָם
- נא   **וַיֵּצֵא / מִצִּיּוֹן חֶרֶשׁ וּמִסֹּגֵר**
וַיִּזְכּוֹר לָהּ הַיָּם סוֹגֵר
- נא   **זָכְרָה יְרוּשָׁלַיִם < / אֶת יְמֵי מְרוֹדֶיהָ**
זָכּוֹר שִׁירָה אֲשֶׁר שָׂרָה עַל יָם
- 15 נא   **חֲטָא חֲטָאָה / כְּחוֹמָה נִפְרָצָה**
חֲשׂוֹק, חוֹמָה עֲשׂוּתָה מִיָּמֵי יָם
- נא   **טוֹמְאָתָה בְּשׁוּלֵיהָ / וְטוֹמְאוֹ טְהוּרִים**
טְרוֹף מְטַמְּאִיהָ וְטָהַר טָפִיחָה
- 20 <נא>   **יָדוּ פָּרֶשׁ צָר / <... ..>**
יִזְכּוֹר לָהּ שְׁבוּעַת יְמִינוֹ
- נא   **כָּל עֲמָה נֶאֱנָחִים / צָגוּ כְּחוֹסֵר כָּל**
כָּבוֹשׁ כְּעֶסֶךְ וּלְצָרִיחָה תְּרוּנָה כּוֹסֶךְ
- נא   **לֹא אֲלֵיכֶם / שְׁמָחוּ בְּאוֹר יוֹפִי**
לָהֶם מְסוּךְ כּוֹס אֲשֶׁר שְׁתִּיתִי
- 25 נא   **מִמְרוֹם / שְׁלַחְתָּהּ אֵשׁ בְּמָקוֹם אֵשׁ**
מֵאֲמֵר פִּיךָ הָיָה לָהּ חוֹמַת אֵשׁ
- נא   **נִסְקָד עוֹל פֶּשְׁעֵי / נִישְׁכָּרָה פֶּתַח**

ביאור:

ירגליה' או כיו"ב לשם משחק המלים עם 'דגולה'. ואולי הוא שיבוש. / 10 כגאולת ים: כישועה שהיתה להם על הים. האיזכור התכוף של קריעת ים סוף ויציאת מצרים קשור במעמד הקטע במערכת. / 11 חרש ומסגר: כל נכבד וחשוב (מל"ב כד:יד ועוד). / 12 ויזכור: בלחץ האקרוסטיכון: במקום 'יזכור'. הים סוגר: את הניסים שעשית להם כשהים סגר עליהם (השווה שמ' יד:ג). / 16 נא חשוק וכו': נראה לי לפרש: נא חשוק וחבב אותה, אתה שעשית את מימי הים בקריעת ים סוף כחומה מימינם ומשמאלם (שמ' יד:כב) ולפי זה צ"ל: עשיתה. / 19 ידו וכו': הטור חסר צלעית אחת: היא הושמטה בידי המעתיק. / 20 שבוועת ימינו: הבטחתו. וימינו' מכוון כנגד יד הצר שבטור הקודם. / 21 צגו: כמו הוצגו, בלשון הפייטנים. / 22 כוסך: כוס הפורענות שלך. מלבד המשחק באלטרציה (כָּל ... לָל ... כָּבוֹשׁ כְּעֶסֶךְ ... לְוֹסֶךְ) יש כאן גם משחק מלים בין 'כעסך' ל'כוסך'. / 23 שמחו: אומות העולם. באור יופי: כשאתם שרויים בהוד ופאר, אבל הלשון מגומגמת. / 24 מסוך וכו': השווה למשל א' ד:כא: שישי ושמחי בת אדום וכו' גם עליך תעבר כוס וכו'. / 25 במקום אש: כינוי לבית המקדש. / 26 מאמר: כמו: כמאמר פיך. כלומר: כהבטחתך. היה לה וכו': על פי זכ' ב:ט. / 27 נישברה: שחרר את ישראל.

נָא	נָשׁוּר פֶּתַח נִפְתַּח בְּיוֹמַיִם	
נָא	סִילָה כָּל אַבְרִי / וְסָעְרוּ אַבְרִי סָכוֹת אֲמַרְי וְסוֹכֵר מוֹנִי	30
נָא	עַל אֱלֹה / הוֹרִידוּ דְמַעוֹת עֵינִי עֲצוֹר מַעַנִי וְהֵאִירָה עֵינִי	
נָא	פָּרְסָה / בְּיָדֶיהָ לְמַלְכִּי פָּרַס פָּרוֹס עֲנֵנְךָ לִי, מְלוֹן סוֹכֶתְךָ	
נָא	צָדִיק / אַתָּה וְעוֹשֶׂה צְדָקוֹת צָדִיק מְרוֹם סַחֲתָה בְּהָ יְלִין צָדֵק	35
נָא	קְרוּאִי / זְקִינִי וְחִיזְרֹתִי נְבִיאִי קְרָאָה שֵׁם חֲדָשׁ וְחֲדָשׁ יִשְׁעֵינוּ	
נָא	רָאָה / כִּי רָאִיתִי בְּעֵינַי עוֹבְרֵי פֶלֶג רוֹמְמוֹתֶיךָ נוֹעִם כְּשָׁרוֹ עַל יָם	40
	עַל ז' אַתְּ <	
נָא	שְׁמַעוּ / וְשִׁמְחוּ אֻמִּים בְּשִׁירָה שְׁמַעָה כְּקוֹל עוֹלָל וְיוֹנֵק	
	זֶה	
	תְּבוֹא / רַעְתֶּם וְתִשְׁמִיעַ תּוֹאֲלֶתֶם	

ביאור:

28 נשור: נראה. פתח וכו': פתחי קברינו נפתחים ליומיים. כלומר: תחיית המתים. על פי הוש' ו:ב: יחינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו. / 30 סכות: הסכת, שמע. וסוכר: צ"ל כנראה: וסוכר, כלומר סתום פיות. מוני: אויבי המייסרים אותי. / 33 פרסה בידיה: בתחינה. / 34 מלון סוכתך: כמו: על מלון סוכתך, והוא כינוי לבית המקדש. ואפשר שצ"ל: פרוס עננך למלון סוכתך. / 36 מרום: מן השמים. סחתה: את זו שאמרת עליה 'צדק ילין בה', והיא ירושלים (יש' א:כא). / 37 קרואי: משובש, וצ"ל לפי הפסוק: קראתי. וחיזרתי: חיפשתי אותם, כדי לשאול אותם מתי הקץ. / 38 קראה: כמו: קרא לה. לציון. שם חדש: על פי יש' סב:ב: וקורא לך שם חדש אשר פיי יקבנו. / 39 עוברי פלג: עוברי הים. מלת 'פלג' שימשה במשמעות זו גם בפיוט הקודם. / 40 רוממותיך: בכתב היד כתוב 'רוממתיך', ואות ו' נוספת אחרי המ' השנייה בין השיטין. כשרו: כישראל ששרו את שירת הים ואמרו מי כמכה באלים יי וכו'. / 41 בשירה: בשירת הים. / 42 שמעה: הקשב לתפילות ישראל. כקול עולל ויונק: כמו לקול התינוקות שאף הם אמרו שירה על הים. הטור מיוסד על האגדה בירוש' סוטה ה:ו. כ' ע"ג ובמקבילות: רבי יוסי הגלילי אומר בשעה שהיו אבותינו בים היה מוטל עולל על ברכה של אמו ותינוק יונק משדי אמו וכיון שראו את השכינה וכו' אף הן פתחו את פיהן בשירה ובשבח ואמרו זה אלי ואנוהו. / 43 תואלתם: צ"ל כנראה תאלתם, מלשון תתן להם מגנת לב תאלתך

נא תיתום תְּלֹאֲתֵינוּ וְתַחֲשֵׁשׁ גְּאֻלְתֵּינוּ

ככ>תוב> ובא לציון גואל (יש' נט:כ) ונ>אמר> גואלינו יי צבאות
<שמו קדוש ישראל> (שם מז:ד)

ב>רוך> צור <ישראל וגואלו>

ביאור:

להם (אי' ג:סה); והוא לשון אלה וקללה. / 44 תיתום: תשים קץ.

מבחינת המבנה הכללי אין חילוק בין יוצר זה לבין הפיוט שהובא לפניו; שניהם עשויים, כדין יוצרות החול, חמשה קטעים; אלא שהחיבור שלפנינו מקיף ומקושט מקודמו, ויש בו כמה סממני תבנית שמעידים על מאמץ מעוצם של ייפוי. כך למשל הפתיחות המקראיות (מאיכה א:א ואילך), מילת הקבע 'נא' הבאה באמצע הטורים,¹⁸ והאקרוסטיכון האלפביתי הכפול (האלפבית הראשון הוא של הפתיחות המקראיות [האלפביתיות] מאיכה א; האלפבית השני מסודר, כיות, אחרי מלת הקבע). הקומפוזיציה גם מנוסחת בלשון פייטנית עשירה, כבדה יותר וטעונה יותר מן השיר הקודם.¹⁹ אבל טורי השיר עשויים במשקל המרובע של יוסי בן יוסי בדיוק כטורי השיר ההוא (הטורים נדפסו בשתי שורות לטור, כדי להבליט את תבנית השיר).

כמה מן הסימנים שהעלינו מפיוט [א] נמצאים מקויימים גם ביוצר שלפנינו. הקטעים הסמוכים לברכות מביאים גם כאן לשונות מעין החתימות: 'אור' בקטע הראשון, 'באהבה' בקטע השני ו'גאולתנו' בקטע האחרון. המעבר אל הפסוקים הקבועים שבברכת הגאולה נעשה גם כאן באמצעות קטעים לא-פייטניים הרשומים בכתב היד, אלא שהראשון מהם, 'על ז'את', שונה ממה שמצאנו בשיר הקודם. ההבדל אינו גדול. הפיסקה הנרמזת כך לקוחה גם היא מנוסח הקבע של התפילה; היא מצויה ברוב הנוסחים הארץ ישראלים שהגיעו לידנו מן הגניזה, והיא באה גם בנוסחים הנהוגים בימינו. לשונה המלאה

18 השימוש בפתיחות המקראיות ובמלות הקבע מסייע בידי הפייטן לבנות את טורי הקומפוזיציה בדפוס אחד. מחציתו של כל טור, הפותחת בלשונות ממגילת איכה, מתנה את צורותיהם של ישראל, בין בעת החורבן ובין בגולה, ואילו מחציתו השנייה, הפותחת במלת הקבע 'נא', מנסחת תפילה לקב"ה להציל את ישראל, לשפר את מצבם, או להפירע מאומות העולם. שני חלקי הטורים קשורים ומהודקים באמנות גדולה, על ידי אליטראציות ומשחקי מלים.

19 אין ללמוד מזה בהכרח שהפיוט מאוחר מצד הזמן מן הקטע שהובא לפניו. ההבדל ברמה בין שתי היצירות אפשר שנובע מכך שאחד מהם נועד ליום חול רגיל והשני ליום בעל חשיבות דתית גדולה. ואפשר שהדבר תלוי בכשרונם של הפייטנים או במה שנדרש מהם למעשה בקהילותיהם.